

بررسی رابطه ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین خانواده‌های شاهد و غیر شاهد در استان همدان در سال ۱۳۹۳

دکتر صفی الله صفایی*
نسرین مرادی شهباز**

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۳/۲۲

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۱/۲۵

چکیده

هدف مقاله حاضر "بررسی رابطه ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین خانواده‌های شاهد و غیر شاهد در استان همدان" می‌باشد. روش این پژوهش پیمایشی مقطعی می‌باشد. جامعه آماری، خانواده‌های شاهد و غیر شاهد استان همدان می‌باشد، که با استفاده از فرمول کوکران، ۷۶۸ نفر (۳۸۴ نفر از خانواده‌های شاهد و ۳۸۴ نفر از سایر اقشار مردم) نمونه به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از جامعه آماری انتخاب گردید. ابزار مورد استفاده در این مطالعه، پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد. برای به دست آوردن اعتبار پرسشنامه از روش اعتبار محتوایی استفاده شده است و برای سنجش پایایی طیف لیکرت، از ضریب آلفای کرونباخ (آلفای کل پرسشنامه = ۰/۹۴ درصد) استفاده شده است. پس از جمع‌آوری داده‌ها، جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار کامپیوتری SPSS استفاده شده است. در سطح توصیفی از جداول یک بعدی، فراوانی، درصدستونی، انحراف معیار و ترسیم نمودار و در سطح استنباطی نیز برای آزمون فرضیات از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون، تی، کروسکال-والیس، تحلیل واریانس استفاده شده است. نتایج نشان داد که بین متغیر

۱. مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی بنیاد شهید استان همدان در سال ۱۳۹۳ می‌باشد.

rmsafaei@gmail.com

* - نویسنده مسئول: استادیار دانشگاه پیام نور استان همدان.

** - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی.

وابسته‌ی این پژوهش (ترویج فرهنگ ایثار و شهادت) و متغیر مستقل اصلی (ساماندهی گلزار شهدا) رابطه‌ی معناداری وجود دارد، بدین معنی که با اجرای ساماندهی گلزار شهدا فرهنگ ایثار و شهادت گسترش می‌یابد و نگرش مردم به آن مثبت می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: ساماندهی گلزار شهدا، فرهنگ ایثار و شهادت، استان همدان.

۱ - مقدمه

ملت مسلمان ایران در طول سال‌های مبارزه با رژیم ستم شاهی و ایام پیروزی انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی، شهدای گران قدری تقدیم انقلاب اسلامی نموده است. امام خمینی (ره) در پیام تاریخی خود در سال ۱۳۵۸ به مناسبت تأسیس بنیاد شهید انقلاب اسلامی فرمودند «ملت شریف ایران می‌داند که نهضت اسلامی و پیروزی انقلاب اسلامی مرهون فداکاری قشرهای مختلف ملت است که در صف اول باید شهدای انقلاب رحمت... علیهم و کسانیکه در این راه معلول و آسیب دیده شده‌اند، محسوب داشت...» و در جای دیگری می‌فرماید «ما برای درک کامل ارزش شهید و راه شهیدان مان فاصله‌ی طولانی را باید بپیماییم و در گذر زمان و تاریخ انقلاب اسلامی و آیندگان آن را جستجو نماییم» (صحیفه نور، ج ۲:۹۲). از این رو، قبور شهدا، زبان گویایی است که به عظمت روح جاوید آنان شهادت می‌دهد. امام خمینی (ره) در مورد تربیت شهدا می‌فرماید: «همین تربیت پاک شهیدان است که تا قیامت مزار عاشقان، عارفان و دلسوختگان و دارالشفای آزادگان خواهد بود (همان: ۹۳). ساخت و مرمت گلزار شهدا در حقیقت به اعتلای فرهنگ جهاد و شهادت کمک می‌کند تا نسل آینده به راحتی برای خود چراغ هدایتی پیدا کنند (اداره گلزار و یادمان‌ها، ۱۳۸۳). چرا که حفظ و قداست و منزلت گلزار شهدا از جمله وظایف اساسی بنیاد شهید و امور ایثارگران است.

اهمیت و جایگاه رفیع جهاد، شهادت، شهدا در نظام اعتقادی و مبانی انقلاب اسلامی ایجاب می‌نماید که فعالیت‌های انجام شده از هر حیث با این شأن و منزلت هم‌خوانی داشته باشد. بر این مبنا با توجه به بازسازی گلزار شهدا که می‌بایست به‌عنوان سمبل فرهنگ، جهاد و شهادت، اماکن مقدس و تاریخی فراروی نسل‌های آتی و ادامه‌دهندگان راه انقلاب اسلامی قرار گیرد، حفظ و سازماندهی گلزار شهدا امری لازم است. با توجه به اجرای طرح‌های بازسازی گلزار شهدا از

سوی بنیاد شهید و امور ایثارگران دیدگاه‌های خانواده محترم شهدا و سایر افراد جامعه می‌تواند در بهبود کیفیت، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در مورد گلزار شهدا، بسیار مؤثر و هدایت‌کننده باشد. ارزیابی مردم از نحوه ساماندهی گلزار شهدا به عنوان یکی از مهم‌ترین معیارهای سنجش دستیابی به اهداف و ارزیابی میزان موفقیت طرح ساماندهی گلزار شهدا که توسط بنیاد شهید و ایثارگران صورت گرفته می‌باشد. با شناسایی عوامل مؤثر در میزان رضایت و نارضایتی مردم در تحلیل وضع موجود تصمیمات آتی به منظور ارتقاء و جلوگیری از تکرار نواقص مؤثر خواهد بود. لذا برای بررسی دیدگاه مردم از سنجش ضرورت ساماندهی بهره می‌جوییم، چراکه یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که سازمان‌ها و نهادها با آن ارتباط دارند آگاهی از دیدگاه مشتریان و نظرات آنان در خصوص عملکرد سازمان و نهاد و خدمات آن است. قابلیت پایش لحظه به لحظه خدمات گیرندگان زمینه اتخاذ سیاستی مناسب و تجدید نظر در ارائه خدمات بهتر را فراهم می‌سازد و موفقیت تمام سازمان‌ها و موسسات اعم از تولیدی یا خدماتی، انتفاعی یا غیر انتفاعی و دولتی یا غیر دولتی، تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد که یکی از مهم‌ترین آنها رضایتمندی مشتریان به منظور نیل به تعالی در کسب و کار است. به اعتقاد اندیشمندان علوم سیاسی و اداری، اگر دولت‌ها و حکومت‌ها نتوانند نیازها و خواسته‌های مادی و معنوی و رضایت شهروندان را برآورده سازند، بحران‌های مختلفی از قبیل بحران اعتماد عمومی، مشروعیت، مشارکت عمومی و همگرایی در جامعه ایجاد می‌شود که ضمن تقلیل کارایی و اثربخشی نظام سیاسی و اداری، موجب بروز گسست در فرایند توسعه خواهد شد (کاظمی، ۱۳۷۹: ۲۷۷).

در این پژوهش تلاش شده است که ارتباط دو متغیر طرح ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت از منظر خانواده محترم شهدا و سایر اقشار جامعه مورد بررسی قرار گیرد.

۲- پیشینه تحقیق

در رابطه با فرهنگ ایثار و شهادت و ساماندهی گلزار شهدا، به طور مجزا پژوهش‌هایی در داخل کشور انجام شده است، لیکن مطالعه‌ای که به بررسی رابطه این دو مؤلفه پردازد مشاهده نشد، لیکن اشاره مختصری به تحقیقات مشابه و مرتبط با موضوع در ذیل ارائه می‌گردد. تحقیقی با عنوان «بررسی میزان رضایتمندی جامعه هدف از نحوه ساماندهی گلزار شهدای

استان اصفهان» در سال ۱۳۹۱ توسط جهاد دانشگاهی واحد اصفهان انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که گلزار شهدا برای خانواده‌های شهدا یک مکان خاطره است یعنی این مکان، جایی منحصر به فرد برای آنان محسوب می‌گردد که احساسات قوی مثبت به آن دارند و نوعی هویت مکانی از آن کسب می‌کنند. در این تحقیق آمده است، طبیعی است که عدم توجه به نظرات خانواده‌های شهدا در اعمال تغییرات در گلزار شهدا نوعی دخالت یک جانبه حوزه عمومی در حوزه خصوصی افراد است که نخستین پیامد منفی این امر تضییع حقوق شهروندی خانواده‌های شهدا خواهد بود. در مرتبه بعد احساسات شخصی و خانوادگی این افراد را جریحه دار خواهد کرد و نتیجه این خواهد شد که اعضاء خانواده شهدا عزیزان از دست رفته را تنها به عنوان یک نماد عمومی و سرباز دولتی در نظر خواهند گرفت و نوعی جدا افتادگی گروهی را تجربه خواهند کرد. تحقیقی با عنوان «بررسی میزان رضایت مندی جامعه هدف از نحوه سازماندهی گلزار شهدای استان گیلان» توسط حسین عظیمی در سال ۱۳۹۱ انجام شده است. براساس یافته‌های پژوهش میانگین میزان رضایتمندی خانواده‌های شهدا مشتمل بر همسران، فرزندان و والدین و اطرافیان آنها از طرح سازماندهی گلزار شهدای استان گیلان تفاوتی ندارد. ضمن اینکه درصد رضایت زنان بیشتر از مردها بوده و میانگین رضایتمندی خانواده‌های شهدا با سطح تحصیلات و بازدهی سنی مختلف متفاوت بوده است. در نهایت جهت بهبود سطح رضایتمندی خانواده‌ها از سازماندهی گلزار شهدا راهکارهایی ارائه شده است.

تحقیق دیگری با عنوان «بررسی میزان رضایت خانواده شهدا از نحوه سازماندهی گلزار شهدای استان سیستان و بلوچستان» توسط محمود شیرازی در سال ۱۳۹۱ انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، رضایت از سازماندهی گلزار شهدا در بعد رضایت عاطفی و اجتماعی خانواده محترم شهدا رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. همچنین بین رضایت از سازماندهی گلزار محترم شهدا و رضایت معنوی و روانی خانواده محترم شهدا رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

تحقیقی با عنوان «بررسی میزان رضایتمندی جامعه هدف از نحوه سازماندهی گلزار شهدا» (خانواده‌های شهدای استان زنجان) توسط سجاد اجاقلو در سال (۹۲-۱۳۹۱) انجام شده است. نتایج طرح نشان می‌دهد، میزان رضایت مندی در طرح سازماندهی از گلزار شهدا در شهرستان ابهر و خرمدره در مقایسه با سایر شهرستان‌ها در سطح بالاتری قرار دارد، شهرستان خداآبند، زنجان و...

به ترتیب در رده‌های بعدی میزان رضایتمندی قرار دارند. اکثریت خانواد ه‌های شهدا مورد بررسی در شهرستان ابهر و خرمدره (۸۷/۴٪) میزان رضایتمندی بالایی از طرح سازماندهی گلزار شهدا داشته‌اند، در مقایسه با شهرستان زنجان رضایتمندی خانواده‌های شهرستان ابهر و خرمدره در سطح بالاتری قرار دارد.

تحقیقی با عنوان «ارزیابی تاثیر اجتماعی و برنامه های توسعه شهری (ارائه چارچوب روش شناختی ارزیابی تاثیر اجتماعی، مورد: ساماندهی قطعات شهدای بهشت زهرا)» توسط رحیم سرور در سال ۱۳۹۰ به انجام رسیده است. هدف این مقاله ارائه چارچوب روش شناختی ارزیابی تاثیر اجتماعی برای زمینه‌سازی آشنایی دانش آموختگان جغرافیا جهت ورود به این عرصه می‌باشد، برای این منظور ارزیابی تاثیر اجتماعی ساماندهی گورستان‌های محدوده منطقه شهری تهران و به ویژه قطعات شهدای بهشت زهرا(س) انتخاب شده که نتایج آن برای سایر مطالعات می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

نتایج تحقیق عرفانی (۱۳۹۰) نشان داد از دیدگاه دانشجویان بین میانگین رتبه موانع و همچنین راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. همچنین نتایج بیانگر آن است که ترویج فرهنگ ایثار و شهادت با موانعی روبروست. بنابراین لازم است راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت متناسب با شرایط روز و امکانات موجود و با رعایت اصل جذابیت به ویژه برای جوانان و نوجوانان، بازنگری و اصلاح شوند.

روئین تن و حسن پور (۱۳۹۰) در پژوهش خود به «بررسی راهبردهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت» پرداخته‌اند. نتایج حاصل از تحقیقات آنها نشان می‌دهد که خانواده اولین و مهمترین عامل شکل‌گیری رشد شخصیت و فرهنگ افراد بوده و جدی‌ترین وظایف و مسئولیت‌ها را در این عرصه به عهده دارد.

گلپرست و شاهنده (۱۳۹۰) «راهکارهای ترویج و تقویت فرهنگ ایثار و شهادت» در جامعه را مورد مطالعه قرار داده، به این نتیجه دست یافتند که با گسترش فرهنگ جهاد و شهادت‌طلبی است که لرزه بر اندان دشمنان می‌افتد و آنان را از نفوذ در دژهای اسلام ناامید می‌کند.

۳- فرضیه‌های تحقیق

۳-۱- فرضیه اصلی تحقیق

۳-۱-۱- به نظر می‌رسد بین ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه معناداری وجود دارد.

۳-۲- فرضیه‌های فرعی

۳-۲-۱- بین یادمان‌های فرهنگی ساخته شده و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

۳-۲-۲- بین میزان دسترسی به قبور و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

۳-۲-۳- بین امکانات رفاهی و بهداشتی و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

۳-۲-۴- بین محوطه‌سازی و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

۳-۲-۵- بین تأثیر اجتماعی طرح و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

۳-۲-۶- بین سن پاسخگویان و نگرش به ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

۳-۲-۷- بین تحصیلات پاسخگویان و نگرش به ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

۳-۲-۸- بین جنس پاسخگویان و نگرش به ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

۴- روش‌شناسی تحقیق

در تحقیق حاضر جامعه آماری، خانواده‌های شاهد و غیر شاهد استان همدان می‌باشد، که از تعداد کل ۷۶۸ نفر نمونه انتخاب شده است. نیمی از جامعه آماری را خانواده‌های شاهد و نیمی دیگر را خانواده‌های غیر شاهد تشکیل می‌دهند. برای برآورد حجم نمونه ابتدا یک مطالعه مقدماتی روی ۳۰ نفر از خانواده‌های شاهد و غیر شاهد به صورت جداگانه انجام گرفت، تا واریانس متغیر مورد مطالعه مشخص گردد و سپس با استفاده از فرمول کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد و دقت احتمالی ۵ درصد، حجم نمونه برای مجموع خانواده‌های شاهد و غیر شاهد ۳۸۴ نفر مشخص گردید. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای حجم نمونه به نسبت جمعیت

هر شهرستان، تعداد نمونه‌ها برای شهرستان‌های اسدآباد ۲۷، بهار ۲۵، تویسرکان ۳۰، رزن ۲۵، فامنین ۱۰، ملایر ۷۷، نهاوند ۳۹، همدان ۱۲۷، کبودرآهنگ ۲۴ می‌باشد. ابزار مورد استفاده در این مطالعه، پرسشنامه محقق ساخته است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار کامپیوتری SPSS، و برای ترسیم نمودارها از نرم‌افزار Microsoft Excel استفاده شده است. در سطح توصیفی از جداول یک بعدی، فراوانی، درصدستونی، انحراف معیار و ترسیم نمودار و در سطح استنباطی نیز برای آزمون فرضیات از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون، تی، کروسکال-والیس، تحلیل واریانس استفاده شده است.

برای به دست آوردن اعتبار پرسشنامه از روش اعتبار محتوایی استفاده شده است. به همین منظور، اولاً سعی شد گویه‌هایی که متغیرهای تحقیق را می‌سنجند را از گویه‌های تحقیقات پیشین که زیر نظر اساتید مجرب، استفاده و اجرا شده‌اند، استفاده کنیم و یا برای انتخاب بهترین گویه‌ها برای متغیرهای جدید از نظرات محققین و اساتید دیگر استفاده کنیم. سپس در نهایت، یک بار دیگر پرسشنامه تدوین شده را به اساتید و متخصصان نشان داده و از نظرات آنها برای تصحیح پرسشنامه کمک گرفته شد و برای سنجش پایایی طیف لیکرت، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. که نتایج آن در ذیل گزارش شده است.

جدول ۱- مقدار آلفای کرونباخ بر حسب تعداد گویه و میانگین همبستگی بین گویه‌ها

مقدار آلفا (درصد)	تعداد گویه	سازه‌ها و شاخص‌ها
پرسشنامه		
۰/۹۹۱	۲۱	ساماندهی گلزار شهدا
۰/۶۸	۶	فرهنگ ایثار و شهادت

با توجه به نتایج جدول فوق می‌توان گفت همبستگی درونی گویه‌ها بالا و به عبارت دیگر ابزار تحقیق از پایایی مطلوبی برخوردار بوده است. لازم به ذکر است که آلفای کل پرسشنامه ۰/۹۴۱ درصد می‌باشد.

۵- واژه‌شناسی

۵-۱- نگرش

آلپورت^۱؛ نگرش را عبارت از آمادگی ذهنی و عصبی می‌داند که با تجربه سازمان می‌یابد و بر واکنش‌های فرد نسبت به تمامی موضوع‌ها و موقعیت‌های وابسته به نگرش، تأثیر مستقیم و پویایی به جای می‌گذارد (Gross, 1992: 515).

۵-۲- فرهنگ

در تاریخ علوم اجتماعی، تعریف کلاسیک برنت تیلور (Brentt Tylor) از فرهنگ در کتاب «فرهنگ ابتدایی» (۱۸۷۱) (plimitive culture) که فرهنگ را به سادگی «مجموعه‌ای از قابلیت‌ها، رفتارها، عادت‌ها و محصولات انسانی، اعم از اشیاء مادی، فنون، سنت‌ها، ارزش‌ها، باورها و غیره» تعریف می‌کند، بیش از اندازه کلی است و هرچند واقعیت دارد اما نیازمند تدفیق بیشتری است. این تدفیق به وسیله برونیسلاو مالینوفسکی (Bronislaw mallnouski) انسان‌شناس لهستانی در کتاب «یک نظریه علمی فرهنگ» (۱۹۴۴) (A Scientific Theory of Culture) انجام گرفت (فکوهی، ۱۳۷۸).

۵-۲-۱- فرهنگ ایثار و شهادت

ایثار به معنای «برگزیدن، دیگران را بر خویش مقدم داشتن و مانند آن است» (دهخدا، ۱۳۷۹). آثار باقی مانده از شهید، اعم از مادی و معنوی مثل باورها، اعتقادات و خلیات و رفتارها و اهداف و جوه معنوی و الهی شهید که الهام گرفته از قرآن و معصومین می‌باشد و آثار مادی عبارتند از: تربت پاک شهید، وسایل شخصی، اسامی خیابان، مراسم مربوط به شهید، آثار مکتوب و هر چیز دیگری که قابل مشاهده بوده و یادآور شهید باشد (روئین تن و حسن پور، ۱۳۹۰: ۱۳۰).

۵-۳- ساماندهی گلزار شهید

مجموعه اقداماتی است که از سوی بنیاد شهید و امور ایثارگران با بهره‌گیری از مشارکت

1- G.V. Allport

نهادهای سازمانها و دستگاه‌های ذی‌ربط انجام شده است، برای اندازه‌گیری این متغیر از ۵ گویه استفاده شده است.

۵-۴- امکانات رفاهی و بهداشتی

مجموعه اقداماتی است که از سوی بنیاد شهید و امور ایثارگران با بهره‌گیری از مشارکت نهادهای سازمانها و دستگاه‌های ذی‌ربط انجام شده است. برای بررسی این متغیر از ۳ گویه استفاده شده است که با استفاده از طیف لیکرت کیفیت رسیدگی به امور سؤال شده است.

۵-۵- میزان دسترسی به قبور

به مجموعه امکاناتی که موجب سهولت در دسترسی به قبور برای زیارت برای زائرین گفته می‌شود. شامل ایجاد راه‌ها، پارکینگ، شناسایی مزارها و گلزار شهدا پرداخته شده و ترسیم کروکی و فهرست‌بندی اسامی شهدای گلزار... برای بررسی این متغیر از ۶ گویه استفاده شده است که با استفاده از طیف لیکرت کیفیت رسیدگی به امور سؤال شده است.

۵-۶- محوطه‌سازی

مجموعه فعالیت‌هایی است که از سوی بنیاد شهید و امور ایثارگران با بهره‌گیری از مشارکت نهادهای سازمانها و دستگاه‌های ذی‌ربط برای مسقف‌سازی، مرمت و بازسازی مزار شهدا، محوطه‌سازی گلزار شهدا، طراحی و احداث یادمان‌ها انجام می‌شود. برای بررسی این متغیر از ۴ گویه استفاده شده است.

۵-۷- یادمانهای فرهنگی ساخته شده

مجموعه آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اداره کل تبلیغات و مراکز اسلامی. در تحقیق حاضر بیشتر به یادمان‌های فرهنگی پرداخته شده است. به این معنی که یادمان‌های فرهنگی ساخته شده تا چه حد کاربردی با فرهنگ ایرانی اسلامی و ارزش‌های شهادت مؤثر می‌باشد. برای بررسی این متغیر از ۶ گویه استفاده شده است.

۵-۸ ارزیابی تاثیر اجتماعی طرح

رویکردی کاربردی مهم در علوم اجتماعی است که از ابتدای دهه ۱۹۷۰ و در پی بروز عوارض منفی ناشی از اقدامات توسعه‌ای شکوفا شد و در واقع هدف اصلی آن از شناسایی پیامدهای منفی تا کمک به مدیران برای تصمیم‌گیری بهتر می‌تواند باشد (Vanclay, 2003: 5). در تحقیق حاضر، تاثیر اجتماعی طرح ساماندهی گلزار شهدا در استان همدان از نظر جامعه هدف سنجیده شده است، تا در برنامه‌ریزی آتی مدیران و برنامه‌ریزان مفید باشد. برای عملیاتی کردن این مفهوم، ۵ گویه طراحی شده است.

۶- چارچوب نظری تحقیق

از آنجا که نظریه واحدی که بتواند بحث ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت را مفصل تبیین نماید وجود ندارد. بنابراین از یک چارچوب نظری ترکیبی به تفکیک متغیرهای مستقل تحقیق برای تبیین رابطه این متغیرها با ترویج فرهنگ ایثار و شهادت استفاده شده است. چارچوب نظری تحقیق حاضر در جدول (۲) خلاصه شده است.

۷- یافته‌های پژوهش

۷-۱- یافته‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی تحقیق نشان می‌دهد، از مجموع ۷۶۸ پاسخگویان این تحقیق، ۳۸۴ نفر (۵۰ درصد) از خانواده شاهد و ۳۸۴ نفر (۵۰ درصد) از خانواده‌های غیر شاهد می‌باشند. از مجموع ۷۵۵ نفر از پاسخگویان ۳۷۶ (۴۹/۸) نفر زن از خانواده شاهد و ۳۷۹ (۵۰/۱) نفر مرد از خانواده غیر شاهد را تشکیل می‌دهند. تعداد پاسخگویان گروه شاهد ۳۸۵ و تعداد پاسخگویان غیر شاهد ۳۸۴ نفر می‌باشد. بر اساس نتایج بدست آمده، میانگین سن کل پاسخگویان ۳۲، گروه شاهد ۳۵ و گروه غیر شاهد ۲۹ سال می‌باشد؛ انحراف معیار کل پاسخگویان ۱۱/۷۲، گروه شاهد ۱۰/۸۶ و گروه غیر شاهد، ۱۰/۲۴ می‌باشد. حداقل سن کل پاسخگویان ۱۶ و حداکثر سن کل آنها ۸۱ می‌باشد، حداقل سن گروه شاهد ۱۳ و حداکثر آن ۷۶، حداقل سن گروه غیر شاهد ۸۱ می‌باشد. دامنه تغییرات هم برای کل پاسخگویان ۶۴، برای گروه شاهد ۶۳ و برای گروه غیر شاهد ۶۵ می‌باشد.

جدول ۲- چارچوب نظری تحقیق

متغیر	نظریه پردازن
سن	گلیگان ^۱ ، هالک و گلنر ^۲
جنس	اسپلبرگ ^۳
تحصیلات	گلیگان، هوک، گلنر
ساماندهی گلزار شهدا	نظریه‌های توسعه، نظریه‌های ساماندهی شهری ^۴
یادمانهای فرهنگی ساخته شده	فرهنگ گرایان، بلومر ^۵
امکانات رفاهی و بهداشتی	نظریه‌های توسعه شهری و ساماندهی
محوطه‌سازی	نظریه‌های توسعه و ساماندهی
میزان دسترسی به قبور	نظریه‌های توسعه و ساماندهی
ارزیابی تاثیر اجتماعی ^۶	فرانک ونکلی ^۷
فرهنگ ایثار و شهادت	وبر ^۸ ، دورکیم، پارسونز، دو راهی اجتماعی ^۹ ، اشاعه

۱۹۵ نفر از گروه شاهد (۵۰/۸) درصد شاغل؛ ۱۷۸ پاسخگو از گروه شاهد (۴۶/۴) غیر شاغل هستند. ۱۴۸ نفر (۳۸/۴) درصد از پاسخگویان گروه غیر شاهد شاغل، ۲۱۵ نفر (۵۵/۸) درصد از پاسخگویان غیر شاهد غیر شاغل می‌باشند.

- 1- Gilligan (1936)
- 2- Hulk & Glaser (1986)
- 3- Spielberg
- 4- Theories of urban organization
- 5- Herbert Blumer (1900)
- 6- Social Impact Assessment
- 7- Frank Vanclay
- 8- Weber (1864)
- 9- Social choice theory

۲۱۸ نفر از کل پاسخگویان (۲۸/۳) تحصیلات زیر دیپلم، ۲۷۰ نفر از پاسخگویان (۳۵/۱) تحصیلات دیپلم، ۸۰ نفر از پاسخگویان (۱۰/۴) تحصیلات فوق دیپلم، ۱۵۳ نفر از کل پاسخگویان (۱۹/۹) درصد تحصیلات لیسانس، ۴۱ نفر از کل پاسخگویان (۵/۳) درصد فوق لیسانس و بالاتر، ۷ مورد بی جواب بوده‌اند.

۹۷ نفر از گروه شاهد (۲۵/۳) تحصیلات زیر دیپلم، ۱۴۷ نفر از گروه شاهد (۳۸/۳) تحصیلات دیپلم، ۳۲ نفر از گروه شاهد (۸/۳) تحصیلات فوق دیپلم، ۸۶ نفر از کل گروه شاهد (۲۲/۴) درصد تحصیلات لیسانس، ۲۰ نفر از گروه شاهد (۵/۲) درصد فوق لیسانس و بالاتر، ۲ مورد بی جواب بوده‌اند. در گروه غیر شاهد نیز؛ ۱۲۱ نفر از گروه غیر شاهد (۳۱/۳) تحصیلات زیر دیپلم، ۱۲۳ نفر از گروه غیر شاهد (۳۱/۹) تحصیلات دیپلم، ۴۸ نفر از گروه غیر شاهد (۱۲/۵) تحصیلات فوق دیپلم، ۶۷ نفر از کل گروه غیر شاهد (۱۷/۴) درصد تحصیلات لیسانس، ۲۱ نفر از گروه غیر شاهد (۵/۵) درصد فوق لیسانس و بالاتر، ۲ مورد بی جواب بوده‌اند.

۷۱۰ نفر از کل پاسخگویان (۹۲/۳) در شهر و ۳۳ نفر از کل پاسخگویان (۳/۴) درصد در روستا سکونت داشتند.

۳۵۹ نفر از گروه شاهد (۹۲/۷) در شهر و ۱۸ نفر از پاسخگویان گروه شاهد (۴/۷) درصد در روستا سکونت داشتند. ۳۵۴ نفر از گروه غیر شاهد (۹۱/۹) در شهر و ۱۵ نفر از پاسخگویان گروه غیر شاهد (۳/۹) درصد در روستا سکونت داشتند. و در کل ۲۶ مورد بی جواب بوده‌اند، که تقریباً ۷ درصد کل داده‌ها را تشکیل می‌دهد.

از مجموع کل پاسخگویان، ۱۷ نفر (۲/۲) درصد روزانه به زیارت قبور می‌روند، ۵۱۵ مورد هفتگی (۶۷) درصد، ۱۸۰ نفر ماهانه (۲۳/۴) درصد، ۲۶ مورد (۳/۴) فصلی به زیارت می‌روند، ۶ مورد (۰/۸) درصد ۶ ماه یکبار به زیارت می‌روند، ۲ نفر سالی یکبار (۰/۳) درصد، ۵ مورد بیشتر از یکسال (۰/۷) درصد و ۱۸ مورد هم بی جواب بوده‌اند.

از مجموع پاسخگویان گروه شاهد، ۱۴ نفر (۳/۶) درصد روزانه به زیارت قبور می‌روند، ۲۷۹ مورد هفتگی (۷۲/۷) درصد، ۶۹ نفر ماهانه (۱۸) درصد، ۱۲ مورد (۳/۱) فصلی به زیارت می‌روند، ۴ مورد، یک درصد ۶ ماه یکبار به زیارت می‌روند، ۲ نفر سالی یکبار (۰/۵) درصد، ۲ مورد بیشتر از یکسال (۰/۵) درصد و ۲ مورد هم بی جواب بوده‌اند. همان‌طور، از مجموع پاسخگویان گروه

غیر شاهد، ۳ نفر (۰/۸) درصد روزانه به زیارت قبور می‌روند، ۲۲۹ مورد هفتگی (۵۱/۳) درصد، ۱۱۱ نفر ماهانه (۲۸/۸) درصد، ۱۴ مورد (۳/۶) فصلی به زیارت می‌روند، ۲ مورد، یک درصد ۶ ماه یکبار به زیارت می‌روند، ۳۳ نفر سالی یکبار (۱۵/۵) درصد، صفر مورد بیشتر از یکسال و ۱۶ مورد (۴/۲) درصد هم بی‌جواب بوده‌اند.

۲-۲- یافته‌های استنباطی

با توجه به اینکه هر دو متغیر فرضیه اصلی و فرضیات فرعی ۱ تا ۶ در سطح فاصله‌ای اندازه‌گیری شده‌اند از ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی این فرضیه استفاده شده است که خروجی آن در جدول (۳) نشان داده شده است:

فرضیه اصلی: بین ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت ارتباط به لحاظ آماری وجود دارد.

جدول ۳- خروجی ضریب همبستگی برای آزمون رابطه ساماندهی و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت پاسخگویان

ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و ساماندهی	آزمون
۰/۴۲	ضریب پیرسون
۰/۰۰۱	سطح معنی‌داری
۷۴۰	تعداد

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود رابطه معنی‌دار ($p < 0/001$) و ($r = 0/42$) در نمونه مورد بررسی شده بین ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین کل پاسخگویان مشاهده می‌شود. بنابراین فرضیه شماره یک مبنی بر رابطه معنی‌دار بین ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مشاهده می‌شود و فرضیه تأیید می‌گردد که رابطه مستقیم و متوسط است.

جدول ۴- خروجی ضریب همبستگی برای آزمون رابطه متغیرهای فرعی ساماندهی و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت پاسخگویان

ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و یادمانهای فرهنگی	آزمون (فرضیه فرعی یک)
۰/۱۹	ضریب پیرسون
۰/۰۰۱	سطح معنی داری
۷۴۰	تعداد
ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و میزان دسترسی	آزمون (فرضیه فرعی دو)
- ۰/۱۵	ضریب پیرسون
۰/۰۰۱	سطح معنی داری
۷۴۰	تعداد
ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و امکانات رفاهی و بهداشتی	آزمون (فرضیه فرعی سه)
۰/۱۵	ضریب پیرسون
۰/۰۰۱	سطح معنی داری
۷۴۰	تعداد
ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و محوطه سازی	آزمون (فرضیه فرعی چهارم)
- ۰/۱۸	ضریب پیرسون
۰/۰۰۱	سطح معنی داری
۷۴۰	تعداد
ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و تاثیر اجتماعی طرح	آزمون (فرضیه فرعی پنجم)
۰/۱۷	ضریب پیرسون
۰/۵۵۸	سطح معنی داری
۷۴۰	تعداد
ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و سن	آزمون (فرضیه فرعی ششم)
۱	ضریب پیرسون
۰/۰۹۸	سطح معنی داری
۷۴۰	تعداد

در رابطه با سایر فرضیه‌ها، همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود رابطه معنی‌دار ($p < 0/001$) و ($r = 0/19$) در نمونه مورد بررسی شده بین یادمانهای فرهنگی ساخته شده و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین کل پاسخگویان مشاهده می‌شود. بنابراین این فرضیه مبنی بر رابطه معنی‌دار بین یادمان‌های فرهنگی گلزار و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مشاهده می‌شود و فرضیه تأیید می‌گردد که رابطه مستقیم و ضعیف است.

نتایج آزمون فرضیه فرعی دوم، رابطه معنی‌دار ($p < 0/001$) و معکوسی ($r = -0/15$) در نمونه مورد بررسی شده بین میزان دسترسی به قبور و نگرش به فرهنگ ایثار و شهادت آنها رابطه وجود دارد. بنابراین فرضیه مذکور مبنی بر رابطه معنی‌دار بین میزان دسترسی به قبور و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه معنادار می‌باشد، اما این رابطه ضعیف و معکوس بوده است.

نتایج آزمون فرضیه فرعی سوم، نشان می‌دهد، رابطه معنی‌دار ($p < 0/001$) و ($r = 0/15$) در نمونه مورد بررسی شده بین امکانات رفاهی و بهداشتی و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین کل پاسخگویان مشاهده می‌شود. بنابراین فرضیه مذکور مبنی بر رابطه معنی‌دار بین امکانات رفاهی و بهداشتی و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مشاهده می‌شود و فرضیه تأیید می‌گردد.

فرضیه فرعی چهارم، رابطه معنی‌دار ($p < 0/001$) و ($r = -0/01$) بین میزان دسترسی به قبور و نگرش به فرهنگ ایثار و شهادت در گروه غیر شاهد نشان می‌دهد. بنابراین فرضیه مذکور مبنی بر رابطه معنی‌دار بین میزان محوطه‌سازی و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مشاهده نمی‌شود و فرضیه تأیید می‌گردد. نتایج در رابطه با آزمون فرضیه فرعی پنجم، همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود رابطه معنی‌دار ($p < 0/001$) و ($r = 0/17$) در نمونه مورد بررسی شده بین میزان تاثیر اجتماعی طرح و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین کل پاسخگویان مشاهده نمی‌شود. بنابراین این فرضیه مبنی بر رابطه معنی‌دار بین دو متغیر رد می‌شود.

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود رابطه معنی‌دار ($p < 0/001$) و معکوسی ($r = 1$) در نمونه مورد بررسی شده بین سن پاسخگویان و نگرش به فرهنگ ایثار و شهادت آنها رابطه وجود ندارد. بنابراین فرضیه مذکور مبنی بر رابطه معنی‌دار بین سن پاسخگویان و نگرش به ترویج فرهنگ ایثار و شهادت آنها رد می‌شود.

فرضیه فرعی ۷) بین تحصیلات پاسخگویان و نگرش به ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

این فرضیه مدعی تفاوت بین میزان تحصیلات به لحاظ نگرش به فرهنگ ایثار و شهادت است. برای بررسی صحت و سقم این فرضیه از آزمون تحلیل واریانس^۱ استفاده شده است.

جدول ۵- خروجی آزمون اسپیرمن برای آزمون رابطه تحصیلات با فرهنگ ایثار و شهادت

متغیر	سطوح	میانگین	F	سطح معنی داری
میزان تحصیلات	زیر دیپلم	۳۲۲/۴۵	۰/۱۱	۰/۰۰۱
	دیپلم	۳۲۳/۷۸		
	فوق دیپلم	۳۲۳/۴۶		
	لیسانس	۳۱۹/۳۳		
	فوق لیسانس و بالاتر	۲۹۶/۸۰		

با توجه به اطلاعات جدول فوق، مقدار ($F=۲/۲۸۱$) و سطح معنی داری ($p < 0/001$) نمی‌باشد، مشخص می‌شود که حداقل اختلاف دو تا از میانگین‌ها، معنی دار است. آزمون تعقیبی توکی این نکته را بهتر نشان می‌دهد.
فرضیه فرعی شماره ۸) بین جنس پاسخگویان و نگرش به ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه وجود دارد.

جدول ۶- خروجی ضریب همبستگی برای آزمون رابطه جنس و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت برای کل پاسخگویان

آزمون Eta	ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و جنس
ضریب آزمون	۱۸۲
سطح معنی داری	۰/۰۷۵
تعداد	۷۳۱

1- One-Way ANOVA

با توجه به اطلاعات جدول فوق، با توجه به مقدار ضریب همبستگی eta (۱۸۲) و با اطمینان ۰/۹۵ درصد و سطح معنی داری ($p < 0/001$) می‌باشد، رابطه آماری معناداری بین دو متغیر جنسیت و نگرش به فرهنگ ایثار و شهادت وجود ندارد.

۸- نتیجه گیری

مهم‌ترین فرضیه این تحقیق، بررسی رابطه ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت از دیدگاه جامعه هدف تحقیق که شامل خانواده‌های شاهد و غیر شاهد در استان همدان می‌باشد، همانطور که نتایج نشان داد، رابطه معنی دار بین ساماندهی گلزار شهدا و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مشاهده می‌شود و فرضیه تایید گردید و نتیجه نشان داد، رابطه مستقیم و متوسط است، یعنی هرچه ساماندهی گلزار شهدا بیشتر و بهتر باشد، تاثیری افزایشی بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت دارد.

در تبیین فرضیه فرعی اول، مبنی بر معنادار شدن رابطه بین دو متغیر یادمانهای فرهنگی گلزار و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، نتایج یک رابطه مستقیم ولی ضعیف را نشان می‌دهند، یعنی با افزایش یادمان‌های ساخته شده، فرهنگ ایثار و شهادت هم ترویج می‌شود. نتایج این فرضیه را می‌توان، با نتایج تحقیق نوروز زاده در سال ۱۳۸۴ تطبیق داد، همچنین با توجه به نتایج تحقیق، جهاد دانشگاهی اصفهان (۱۳۹۱)، می‌توان با مرمت و بازسازی گلزار شهدا، انجا به یک مکان منحصر به فرد تبدیل کرد، که برای خانواده شهدا و غیر شاهد تداعی خاطرات و جان فشانی‌ها باشد. همچنین نتایج تحقیق واعظ زاده در استان اصفهان نشان داده است که، بازنمایی ارزش‌های دفاع مقدس در مطابقت مزارها با فرهنگ ایرانی و ملی مثبت ارزیابی شده است.

همچنین، با توجه به نظریه بلومر واکنش افراد انسانی در مقابل اشیاء، پدیده‌ها و موضوعات مختلف بر اساس معنای آنها صورت می‌گیرد. او معتقد است: ۱- افراد انسانی همه در مقابل اشیاء و موضوعات بر اساس معنایی که آن اشیاء برای آن‌ها دارند، واکنش نشان می‌دهند. این موضوعات هر چیزی را که در جهان مورد ملاحظه و توجه قرار می‌گیرد شامل می‌شوند، اشیاء فیزیکی، سایر افراد، گروه‌های انسانی و آرمان‌هایی چون استقلال‌طلبی، آزادی‌خواهی و... همه در زمره شیء تلقی می‌گردند. ۲- معنی اشیاء از کنش متقابل سرچشمه می‌گیرد. ۳- معانی مذکور در جریان

کنش و برخورد فرد با چیزها مورد تفسیر و تعبیر قرار گرفته، تغییر می کند (توسلی، ۱۳۸۴: ۳۱۷). لذا، با ایجاد موزه‌ها و یادآوری خاطرات شهدا و نگاه نمادین به اشیا و پدیده‌هایی که فرهنگ را انتقال می‌دهند می‌توانند همانند یک رسانه عمل کنند و اهداف و آرمانهای شهدا را عینی و ذهنی انتقال دهند و تأثیری عمیقی داشته باشند. همچنین، طبق دیدگاه فرهنگ گرایان در نظریه‌های توسعه، توجه به میراث فرهنگی، جلوگیری از نابودی تاریخ گذشته، توجه به فرهنگ ملی و سنت‌های قدیمی در توسعه شهری بویژه احیا و ساماندهی بافت‌های قدیمی، بازسازی موبه مو و تکمیل بناها به سبک گذشته، کاربری موزه‌ای برای توسعه موفق ضروری می‌باشد (حبیبی، ۱۳۷۵: ۱۴۷-۱۶۳) (کامیلوسیت، ابنزرهاورد، ریمون آنون، اوژن ویوله، لودوک، جان راسکین).

فرضیه فرعی دوم، مذکور مبنی بر رابطه معنی‌دار بین میزان دسترسی به قبور و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت رابطه معنادار می‌باشد، اما این رابطه ضعیف و معکوس بوده است. نتایج طرح تحقیقی در سال ۱۳۸۶ وابسته به سازمان بنیاد شهید که توسط شرکت اندیشه سازان انجام گرفته نیز نشان می‌دهد، خانواده شهدا از میزان دسترسی به قبور رضایت دارند و مناسب می‌دانند. که ۸۰ درصد از پاسخگویان، از نحوه دسترسی به قبور رضایت داشته‌اند. وقتی که دسترسی به قبور آسان باشد، یعنی از لحاظ عبور و مرور مردم مشکلات کمتری داشته باشند یا اطلاعات کافی در مورد قبور در دسترس مردم قرار گیرد، مردم تمایل بیشتری به زیارت پیدا می‌کنند. همچنین از نتایج این تحقیق نیز مشخص می‌شود که، خانواده‌های شهدا نیاز به مرمت و بازسازی را لازم می‌دانند که این نشان از کیفیت پایین اجرای طرح‌های پیشین دارد.

فرضیه فرعی سوم، مبنی بر رابطه معنی‌دار بین امکانات رفاهی و بهداشتی و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مشاهده می‌شود و فرضیه تأیید می‌گردد. در تحقیق دیگری نیز در سال ۱۳۸۶ که در بین مسئولین و خانواده‌های شهدا بررسی شده است، نیاز به فضاهای بهداشتی و سالن سرپسته جهت مراسم و استراحت تشخیص داده شده است، همچنین تحقیق نیکدل (۱۳۹۰) نشان می‌دهد که از نظر خانواده‌های شهدا در حوزه زیباسازی و احداث استراحتگاه‌ها و آبخوری و... ضروری می‌باشد. تحقیقات خارجی نیز نشان می‌دهد، در اغلب کشورها به امکانات رفاهی و بهداشتی اهمیت خاصی میدهند، و در بعضی موارد گورستان‌های جنگی به پارک‌هایی تبدیل شدند (گورستان ملی در لندن، گورستان هیل در انگلستان، آرامگاه سربازان کمان در کانادا و...).

فرضیه فرعی چهارم، مبنی بر رابطه معنی‌دار بین میزان محوطه‌سازی و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مشاهده نمی‌شود و فرضیه رد می‌گردد. با توجه به نظریه کارکرد گرایي از نظریه‌های توسعه، توجه به نقش و کارکرد فضاها در هر مقطع زمانی و متناسب کردن کارکردهای فضا با نیازهای روز یکی از نیازهای توسعه و پیشرفت می‌باشد (والتر کریستلد، هارتشورن، کارل ساور، شکویی، ۱۳۶۹: ۱۹۸)، با گسترش محوطه‌های مناسب به جذب مردم به گلزارها خصوصاً جوانان منجر می‌گردد. نتایج این تحقیق را می‌توان با نتایج تحقیق نیکدل در سال ۱۳۹۰ تطبیق داد، نتایج این تحقیق نشان داد، خانواده‌های شهدا در مجموع نسبت به طرح ساماندهی گلزار شهدا رضایت دارند. خصوصاً در بعد محوطه‌سازی رسیدگی به این مورد را ضروری می‌دانند.

در نمونه مورد بررسی شده بین میزان تأثیر اجتماعی طرح و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین کل پاسخگویان مشاهده نمی‌شود. بنابراین این فرضیه پنجم مبنی بر رابطه معنی‌دار بین دو متغیر رد می‌شود. نتایج این فرضیه را می‌توان با نتایج تحقیق سرور در سال ۱۳۹۰ مقایسه نمود. نتایج تحقیق سرور نشان می‌دهد، ارزیابی تأثیر اجتماعی طرح؛ در تحلیل‌های ساختاری، فضایی و اجتماعی از پدیده‌های شهری ظرفیت بالایی دارد، این طرح بیشتر در جهت هدایت پروژه‌های شهری و منطقه‌ای می‌باشد، و یکی از هدفهای اساسی آن نگرش شهروندان نسبت به طرح‌ها و پروژه‌هاست. در این تحقیق سعی شده پروژه انجام شده از نظر مردم ارزیابی شود، نتایج نشان داد که تقریباً نیمی از پاسخگویان از تأثیر اجتماعی طرح راضی نبوده‌اند و این عدم رضایت در خانواده‌های شهدا بیشتر از سایر اقشار مردم بوده است، به عبارتی انتظارتی که مردم از اجرای این طرح داشته‌اند برآورده نشده است. در این زمینه می‌توان تحقیقات عمیق‌تری را در این رابطه انجام شود.

در نمونه مورد بررسی شده بین سن پاسخگویان و نگرش به فرهنگ ایثار و شهادت آنها رابطه وجود ندارد. بنابراین فرضیه فرعی ششم، مبنی بر رابطه معنی‌دار بین سن پاسخگویان و نگرش به ترویج فرهنگ ایثار و شهادت آنها رد می‌شود. می‌توان این نتیجه را با نتایج تحقیق ترابیان خاوری و دیگران (۱۳۹۰) نشان می‌دهد، سطوح مختلف مراکز آموزشی بستر مناسبی برای ایجاد و نهادینه کردن فرهنگ ایثار و شهادت می‌باشد، زیرا هر سنی یک خصوصیت روانشناسی ویژه خود دارد. سن معمولاً بر اساس دوره کودکی، نوجوانی، بزرگسالی، والدینی و بازنشستگی شناخته

می شود. چون سن بر اساس درآمد و زمان فراغت در مقاطع مختلف متفاوت است، بنابراین مشارکت فرهنگی فرد نیز در مراحل مختلف سنی متفاوت است. البته به علت هم تغییری سن با متغیرهای درآمد، آموزش، موقعیت‌های شغلی، موقعیت‌های خانوادگی و تأهل می‌تواند تغییر در میزان ترویج فرهنگ ایشار و شهادت در مقاطع مختلف سنی تحلیل نمود (Glaeser 2002, Pargan). نتایج تحقیق ترابیان خاوری و چهره پور (۱۳۹۰) نیز نشان می‌دهد، دانش آموزان و دانشجویان با توجه به سن آنها که بیشتر در مکان‌های آموزشی به سر می‌برند، موثرترین گروه جهت ترویج فرهنگ ایشار و شهادت و درونی شده این اصل در آنها حکایت دارد، با توجه به این زمینه می‌توان فرهنگ ایشار و شهادت را به میزان قابل قبولی بالا برد. همچنین؛ نتایج تحلیل محتوای کتب دوره راهنمایی (تعلیمات دینی، فارسی، تعلیمات اجتماعی و تاریخ) که توسط شهرکی پور حسن (۱۳۹۱) انجام شده است، مؤید این مطلب بود که محتوای این کتب، در درونی کردن فرهنگ ایشار و شهادت با توجه به سن حساس یادگیری و ویژگی‌های روانشناسی این سن، بسیار تأثیرگذار و آموزنده می‌باشد.

نتایج فرضیه فرعی هفتم، نشان داد که بین جنس پاسخگویان و نگرش به ترویج فرهنگ ایشار و شهادت رابطه در گروه شاهد وجود دارد، نتایج تحقیق عظیمی (۱۳۹۱)، نیز نشان می‌دهد، درصد رضایت زنان از ساماندهی گلزار شهدا بیشتر از مردان بوده است.

در مورد نتایج فرعی هشتم می‌توان گفت، بین تحصیلات و ترویج فرهنگ ایشار و شهادت رابطه معناداری وجود دارد، بر اساس پیمایش ارزش‌های جهانی در اکثر کشورها، تحصیلات از متغیرهای تأثیرگذار بر ترویج فرهنگ می‌باشد، همچنین این متغیر با سایر متغیرهای اجتماعی در ارتباط است. به زعم مطالعات گلپز، لایسون و ساکردوت، افزایش حضور در کلیسا، میزان مشارکت در برنامه‌های فرهنگی در بین افراد با تحصیلات دانشگاهی و ارتباط اجتماعی در بین افراد تحصیل کرده بیشتر است (Laibson and, Glaeser 2002). نتایج تحقیق عرفانی (۱۳۹۰)، نیز که در دانشگاه انجام شده است نشان می‌دهد، برای ترویج فرهنگ ایشار و شهادت باید با شرایط روز و امکانات موجود و اصل جذابیت و ایجاد فضاهای تحقیقاتی برای تحصیلکردگان، این فرهنگ بازنگری و عرضه شود، همچنین عظیمی (۱۳۹۱) نیز در نتایج خود بیان میدارد که میانگین رضایتمندی خانواده‌های شهدا با سطح تحصیلات و بازده سنی مختلف بوده است.

۹- پیشنهادات بر اساس یافته‌های تحقیق

باتوجه به نقش مؤثر ساماندهی گلزار شهدا در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت که از مهمترین نتایج تحقیق این بوده است؛ بر همین اساس نتایج این طرح برای مسئولین بنیاد شهید و متولیان این امر می‌تواند امید بخش باشد که طرح‌های جاری را با قوت قلب بیشتر ادامه دهند، البته باید در نظر داشت که با صرف هزینه و وقت برای اجرای این طرح می‌توانند با در نظر گرفتن نواقص موجود در اجرای طرح به موفقیت بیشتری نائل آیند.

با توجه به اینکه در اکثر تحقیقات، زائرین از وضعیت و امکانات بهداشتی و رفاهی رضایت نداشته‌اند و همچنین در این تحقیق نیز رسیدگی به امور رفاهی و بهداشتی گلزار تاثیر مستقیمی بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت داشته است، لذا پیشنهاد می‌گردد که برای زائرین امکاناتی فراهم گردد که حتی با توجه به اقلیم مناطق مناسب باشد تا عوامل جوی عاملی برای عدم حضور زائرین نگردد.

در فرهنگ ایرانی، مرسوم است که خانواده‌ها، زائرین و مراجعه‌کنندگان برای برگزاری مراسم مختلف به گلزار می‌روند، لذا پیشنهاد می‌گردد، با توجه به معنادار شدن رابطه یادمان‌های فرهنگی ساخته و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، به ایجاد و احداث سالن‌های اجتماعات، موزه‌ها و... متناسب با آرمان‌ها و وصیای شهدا اقدام نمایند. می‌توانند، به احداث و توسعه فضای سبز، احداث حسینیه، یا مجموعه فرهنگی در نزدیکی یا محل گلزار به جذب بیشتر مردم، خصوصاً جوانان منجر شود که به عنوان یک رسانه عمل نماید و مفهوم ایثار و شهادت را عینی نمایند.

با توجه به رابطه تحصیلات و فرهنگ ایثار و شهادت، تقویت گروه‌های داوطلبی از جمله انجمن‌های علمی - آموزشی در مراکز فرهنگی و آموزشی، می‌تواند در تشویق مردم به مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی و فوق برنامه موثر واقع شوند. ارائه آموزش‌های عمومی به مردم درخصوص معرفی شهید، شهادت و آرمانهای شهادت نقش واهمیت این مفهوم در حفظ هویت اجتماعی، فردی و ملی.

یکی از نتایج تحقیق این بود که گسترش فرهنگ ایثار و شهادت زنان کمتر از مردان است. لذا باید برنامه‌ریزی و اقدامات جهت گسترش مشارکت و به کارگیری زنان در عرصه‌های مختلف فعالیت اجتماعی صورت پذیرد.

یکی از نتایج تحقیق در مورد ارزیابی طرح، عدم تأثیر مثبت اجتماعی طرح از دیدگاه مردم بوده است. نتایج نشان داد که تقریباً نیمی از پاسخگویان از تأثیر اجتماعی طرح راضی نبوده‌اند، و این عدم رضایت در خانواده‌های شهدا بیشتر از سایر اقشار مردم بوده است و به عبارتی انتظارتی که مردم از اجرای این طرح داشته‌اند برآورده نشده است. لذا به مسئولین پیشنهاد می‌شود که این متغیر از تحقیق را به طور گسترده بررسی نمایند تا دلایل این نگرش برای ادامه طرح ساماندهی و حتی طرح‌های دیگر مفید باشد و نقاط قوت و ضعف طرح مشخص گردد.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم (۱۳۷۹). ترجمه الهی قمشه‌ای. تهران: مکتب نشر.
۲. بنیاد حفظ نشر و آثار دفاع مقدس (۱۳۸۱). پارک موزه دفاع مقدس. تهران.
۳. بهزاد، داود (۱۳۸۲). بررسی ارتباط بین اجزاء، سطوح و ابعاد ساختار اعتماد اجتماعی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
۴. پنجه‌بند، سیدیوسف (۱۳۸۵). بررسی تأثیر خانواده بر میزان اعتماد اجتماعی دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان‌های شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تربیت معلم.
۵. خاوری‌تراییان و چهره‌پور (۱۳۹۰). «بررسی نگرش گروه‌های اجتماعی مختلف (به‌ویژه جوانان) نسبت به فرهنگ ایثار و شهادت و راهبردهای تقویت آن». مجموعه مقالات منتخب همایش ملی ایثار و شهادت (فرصت‌ها و چالش‌ها در حوزه فرهنگ)، دانشگاه آزاد اسلامی.
۶. شهرکی‌پور، حسن و رستگاری‌پور، مریم (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین کیفیت تدریس معلمان دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان دختر متوسطه از دیدگاه معلمان منطقه یک شهر تهران.
۷. توسلی، غلامعباس (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی کار و شغل. تهران: سمت.
۸. حبیبی سید محسن (۱۳۷۵). از شار تا شهر، تحلیلی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی آن. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.
۹. رابرتسون، ر. (۱۳۸۵). جهانی شدن: تئوری‌های اجتماعی و فرهنگ جهانی. ترجمه ک. پولادی، تهران: نشر ثالث.
۱۰. سرور، رحیم (۱۳۹۰). «ارزیابی تأثیر اجتماعی و برنامه‌های توسعه شهری (ارائه چارچوب روش‌شناختی ارزیابی تأثیر اجتماعی، مورد: ساماندهی قطعات شهدای بهشت زهرا)». فصلنامه برنامه‌ریزی شهری، تهران.
۱۱. شکوهی، حسین (۱۳۶۹). فلسفه جغرافیا، تهران: انتشارات گیتاشناسی.
۱۲. شهرکی‌پور، حسن (۱۳۹۲). «بررسی محتوای کتب درسی دوره راهنمایی تحصیلی در گسترش فرهنگ ایثار و شهادت». طرح تحقیقی با حمایت معاونت پژوهش و ارتباطات بنیاد شهید و امور ایثارگران.

۱۳. صفری و محرم‌خانی (۱۳۸۵). «بررسی عوامل و موانع ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه». مقاله استخراج شده از طرح تحقیقی با حمایت معاونت پژوهش و ارتباطات بنیاد شهید و امور ایثارگران شهر قزوین.
۱۴. عرفانی (۱۳۹۰). «شناخت مهم‌ترین موانع و راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت از دیدگاه دانشجویان». دانشگاه پیام نور همدان. طرح تحقیقی با حمایت معاونت پژوهش و ارتباطات بنیاد شهید و امور ایثارگران استان همدان.
۱۵. عظیمی، حسین (۱۳۹۱). «بررسی میزان رضایت‌مندی جامعه هدف از نحوه سازماندهی گلزار شهدای استان».
۱۶. کاظمی، سید علی اصغر (۱۳۷۹). مدیریت سیاسی و خط‌مشی دولتی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی. تهران. چاپ اول.
۱۷. کریمی، یوسف (۱۳۸۲). روان‌شناسی اجتماعی (نظریه‌ها، مفاهیم و کارکردها)، تهران: ارسباران.
۱۸. نوروززاده، رضا (۱۳۸۴). «بررسی نظرات و دیدگاه‌های خانواده‌های معظم شهدا و سایر اقشار جامعه در خصوص نحوه حفظ و سازماندهی گلزار شهدا و تبدیل آن به مراکز فرهنگی». طرح تحقیقی با حمایت معاونت پژوهش و ارتباطات بنیاد شهید و امور ایثارگران.
۱۹. نیکدل، فربرز (۱۳۹۰). «بررسی میزان رضایت‌مندی خانواده‌های شهدا از نحوه سازماندهی گلزار شهداء و عوامل مؤثر بر آن در شهر یاسوج (با همکاری اداره کل بنیاد شهید و امور ایثارگران استان کهگیلویه و بویر احمد).
20. Alpert, Harry. (1961). *Emile Durkhiem and his Sociology*, NewYork: Russell & Russell.
21. Andrew Whitmarsh, 2000, **MEMORY AND COMMEMORATION IN WAR MUSEUMS**, Institute of Archaeology, University College London, 31-34 Gordon Square, London WC1H 0PY, United Kingdom.
22. Baron, R.A., & Byrne, D. (1992). *Social psychology: Understanding human interaction* (6th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
23. Burdge, Rabel. (2002) *Why is Social Impact Assessment the Orphan of the Assessment Process?*, Impact Assessment and Project Appraisal. Vol.20, NO.1, Pp.3-9
24. Bordens, Kenneth S. Horowitz, Irwin A. (2002). *Social Psychology*. Second edition, By lawrence Erlbaum Associates, Inc Publishers.

25. Clayton, S. Myers, G. (2009). **Consumption Psychology**. ltd., Publication Wiley Blackwell.
26. Deaux, K. (1998). Social identity. In J. Worrell (Ed.), **Encyclopedia of women and gender** (Vol. 2) San Diego, CA: Academic Press.
27. Geert Hofstede, **Management Science**, Vol. 40, No. 1, Focused Issue: Is Management Science International?, (Jan., 1994), pp. 4-13
28. Schein, Edgar (1992). **Organizational Culture and Leadership: A Dynamic View**. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
29. Udehn, L. (2001). **Methodological Individualism; Background, history and meaning**. London:Routledge
30. Tittle, Charles R. and Michael R. Welch (1983). **Religiosity and Dissertations**, Essex University.
31. Rutten, Geert. Kremers, Stef. Rutten, Steven. Harting, Janneke. (2009). "A theory-based cross-sectional survey demonstrated the important role of awareness in guideline implementation". **Journal of Clinical Epidemiology** 62, PP. 167-176. www.elsevier.com.
32. Taylor, Shelley E. Peplau, Letitia Anne. Sears, David O. (1997). **Social Psychology**. Ninth edition, By Prentice- Hall, Inc.
33. Freedman, J. L., & Fraser, S. C. (1970). Compliance without pressure: The foot-in-the-door technique. **Journal of Personality and Social Psychology**, 4, 195-203).
34. Myers N. (1988). Threatened biotas: "Hot spots" in tropical forests. *The Environmentalist*
35. Vanclay, Frank. (2003). "International Principles for Social Impact Assessment." **Impact Assessment and Project Appraisal**, Vol. 21, No. 1, Pp. 5-11.
36. Vanclay, Frank. (2003). "Conceptual and Methodological Advances in Social Impact Assessment". In **Becker & Vanclay**, Pp. 1-9.
37. www.CWgc.org website(2011).
38. www. wikipedia.org(2013).
39. Glaeser & Laibson & Sacerdote(2002). "An Economic Approach to Social capital", in **Economic Journal**, no.112. 10.Hopkin

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی